

Wprowadzenie w tematykę serii

W preambule *Konwencji o Prawach Dziecka* podkreśla się, że „dziecko dla pełnego i harmonijnego rozwoju swej osobowości powinno być wychowywane w duchu pokoju, godności, tolerancji, wolności, równości i solidarności. Z uwagi zaś na swą niedojrzałość fizyczną oraz umysłową wymaga szczególnej opieki i troski”¹. Można oczywiście wyrazić wątpliwość, w jakim stopniu prawa dziecka do szczególnej troski i opieki oraz wychowania w atmosferze szczęścia, miłości i zrozumienia, bez względu na posiadany przez nie potencjał indywidualny i kapitał kulturowy, przestrzegane są w świecie, o którym Neil Postman mówi jako świecie zanikającego dzieciństwa. Mit o szczęśliwym dzieciństwie coraz częściej podważają też badania naukowe, wskazując, że jest to dzieciństwo medialne, samotne, cechujące się nierównością społeczną w dostępie do kultury, edukacji, opieki zdrowotnej, dzieciństwo braku poczucia bezpieczeństwa fizycznego i psychicznego, w którym oczekiwania dorosłych nie zawsze spójne są z potrzebami, oczekiwaniami i możliwościami dzieci.

Nie wystarczą więc deklaracje i niewątpliwie ważne zapisy o prawnej ochronie dziecka w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, czy rozporządzenia Ministerstwa Edukacji Narodowej dotyczące np. zasad udzielania dzieciom pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz konieczności dostosowania treści, metod i form kształcenia do możliwości psychofizycznych dziecka, nie zastąpią one bowiem dziecku rzeczywistego poczucia, że jest Osobą, kimś, kto ma prawo do poważnego traktowania, respektowania potrzeb, podążania drogą umożliwiającą osiągnięcie samodzielności.

Jacques Maritain wskazuje na cztery reguły, które powinny kierować działaniami dorosłego. Pierwszą jest reguła pobudzania i wspierania. Rola wychowawcy powinna polegać na tym, aby pobudzać i wspierać potencjał dziecka, ponieważ tylko ten sposób postępowania prowadzi w stronę prawidłowego wzrastania i rozwoju. Druga reguła koncentruje się na interio-

¹ *Konwencja o Prawach Dziecka* przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20.11.1989, Dz. U. z dnia 23.12.1991.

ryzacji wpływu, czyli wzbudzaniu Osoby w człowieku. Zadaniem wychowawcy jest kreowanie w dzieciach ich człowieczeństwa. Trzecią regułą jest jednoczenie podwójnej natury człowieka, w taki sposób, by umysł i ciało stanowiły jedność. Ostatnia reguła poświęcona jest wyzwoleniu człowieka – kształcenie i wychowanie powinno zmierzać w tym kierunku, aby dziecko mogło poznawać i przeżywać świat oraz siebie w tym świecie w sposób dany sobie samemu.

Proces wychowania w rodzinie czy instytucjach opiekuńczo-wychowawczych i edukacyjnych powinien sprzyjać więc temu, by doświadczało ono autonomii, ale także syntonii z innymi, by rozwijało własny potencjał, ale też szanowało zasadę „moja wolność kończy się tam, gdzie zaczyna się wolność drugiego człowieka”. Jednak w środowiskach, które cechuje brak zrozumienia potrzeb dziecka, czy brak umiejętności dostrzegania, że jest ono istotą aktywną od urodzenia, a więc dążącą do kontaktu z innymi, posiadającą umiejętność budowania relacji z innymi, aktywnie poznającą ludzi i przedmioty, samodzielnie konstruującą obraz świata i budującą teorie ów świat wyjaśniające, dziecko traktowane będzie w sposób przedmiotowy, a wychowanie będzie modelowaniem i kształtowaniem dziecka według przyjętego wzoru. Tylko tam, gdzie respektowana jest podmiotowość dziecka – jego zdanie, rodzaj aktywności, prawo do określania sposobów rozwiązania zadania, wyrażania ocen w stosunku do siebie samego, swojej pracy, ale też w odniesieniu do dorosłego, wychowanie stanie się „uczestnictwem w rozwoju”². Nie oznacza to w żadnej mierze braku wymagań stawianych dziecku, a jedynie uwzględnianie jego potencjału i ograniczeń, wynikających np. ze specyfiki indywidualnego rozwoju dziecka czy charakteru jego niepełnosprawności. Wychowując, kształcąc czy poddając dziecko terapii, powinniśmy więc przede wszystkim pamiętać o prawie dziecka „do miłości, szacunku i o tym, by było, czym jest”.

Autorzy interdyscyplinarnych rozważań dwutomowej serii wydawniczej *Świat małego dziecka*, koncentrując się na istocie rozwoju dziecka i jego edukacji oraz sytuacjach, kiedy wymaga ono szczególnego wsparcia, starali się przedstawić Czytelnikowi analizowaną problematykę w sposób pozwalający nie tylko na dostrzeżenie wagi podejmowanych tematów, ale też umożliwiającą własną refleksję nad zagadnieniami, które znajdując swoje podstawy w teorii nauk humanistycznych, społecznych, filozoficznych, łączą się z praktycznymi wyzwaniami, jakie przed dzieckiem i dorosłym stawia świat współczesny. I choć problemy wieloaspektowego rozwoju, edukacji i terapii dzieci podejmują w sposób niezależny od siebie, w ramach

² A. Brzezińska, M. Ohme, A. Resler-Maj, R. Kaczan, M. Wiliński, *Droga do samodzielności. Jak wspomagać rozwój dzieci i młodzieży z ograniczeniami sprawności*, GWP, Gdańsk, 2009, s. 28.

różnych podejść teoretycznych i metodologicznych, redaktorzy serii skomponowali dwa spójne tomy.

Mamy nadzieję, że zamieszczone w nich artykuły zainteresują zarówno teoretyków, jak i praktyków zajmujących się wspomaganiem i wspieraniem dzieci w rozwoju, a także studentów pedagogiki oraz dyscyplin jej pokrewnych i będą stanowiły inspirację do dyskursu i nowych badań. Wiedza, którą posiadamy na temat dziecka i jego dzieciństwa wymaga bowiem nieustannego poszerzania i pogłębiania, a dziecięce doświadczanie i przeżywanie świata i siebie samego w tym świecie stanowi dla dorosłego wyzwanie, któremu powinien starać się sprostać.

*Hanna Krauze-Sikorska
Michał Klichowski
Kinga Kuszak*